Vergaderjaar 2016–2017

21 501-02 **Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken**

Nr. 1706 **VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG**

Vastgesteld 12 december 2016

De vaste commissie voor Europese Zaken heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Minister van Buitenlandse Zaken over de brief van 25 november 2016 over de geannoteerde agenda Raad Algemene Zaken van 13 december 2016 (21 501-02, nr. 1697).

De vragen en opmerkingen zijn op 7 december 2016 aan de Minister van Buitenlandse Zaken voorgelegd. Bij brief van 8 december 2016 zijn de vragen beantwoord.

De voorzitter van de commissie,
Azmani

Adjunct-griffier van de commissie,
Beun

kst-21501-02-1706
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2016

I. Vragen en opmerkingen vanuit de facties

Algemeen

De leden van de fractie van de VVD hebben met belangstelling kennisgenomen van de geannoteerde agenda van de Raad Algemene Zaken d.d. 13 december 2016 en danken de Minister van Buitenlandse Zaken voor de toezending. De leden van de VVD-fractie hebben ten aanzien van de geannoteerde agenda en de overige agendapunten een aantal vragen en opmerkingen.

De leden van de PvdA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de geannoteerde agenda bij de Raad Algemene Zaken van 13 december a.s. Zij hebben over verschillende onderwerpen diverse vragen.

De leden van de SP-fractie hebben kennis genomen van de stukken geagendeerd voor de Raad Algemene Zaken van 13 december en de actualiteiten. De leden hebben een aantal vragen en opmerkingen aan het adres van het kabinet.

De leden van de CDA-fractie willen benadrukken dat deze Raad Algemene Zaken als voorbereiding van de komende Europese Top op 15 december een zeer belangrijke is. Naast de relatie tussen Turkije en de EU, het migratievraagstuk, de relatie EU en Rusland is dit eveneens de Top waarin premier Rutte uitsluitsel dient te geven over wat Nederland met het Oekraïne-referendum zal gaan doen. Het resultaat van de RAZ is daarom van belang om mee te nemen in het Kamerdebat over de Europese Top. De leden van de CDA-fractie vragen de Minister daarom in een brief de Kamer te informeren, voor aanvang van het Kamerdebat over de Top, over het resultaat van de Raad Algemene Zaken, maar ook over de positie van de lidstaten aangaande aanpassing van het associatieverdrag met Oekraïne en de toetredingsgesprekken met Turkije.

De leden van de D66-fractie hebben kennis genomen van de geagendeerde stukken.

Migratie

In de geannoteerde agenda heeft de Minister aangegeven dat er tijdens de Raad Algemene Zaken op 13 december zal worden ingegaan op de voortgang van de migratiecompacts, de brede partnerschappen met belangrijke herkomst- en transit- en opvanglanden in Afrika. De leden van de VVD-fractie hebben hierover de volgende vragen. Kan de Minister iets zeggen over de voortgang van deze migratiecompacts? Is er inmiddels meer duidelijkheid over de resultaten van de compacts? Welke vervolgstappen ziet de Minister op korte termijn? De Minister heeft ook aangegeven dat Hoge Vertegenwoordiger Mogherini zal voorstellen deze benadering uit te breiden naar andere landen. Kan de Minister aangeven naar welke landen dit zal zijn? Of naar welke landen hij dit zelf mogelijk ziet uitbreiden?

1. Antwoord van het kabinet:
In juni jl. presenteerde de Commissie een nieuw partnerschapsraamwerk gericht op het voorkomen van verdrinkingen op de Middellandse Zee, een betere samenwerking op terugkeer en een betere beheersing van de irreguliere instroom. Onderdeel hiervan zijn zogenoemde migratiecompacts met een aantal belangrijke landen van herkomst, transit en opvang. Het gaat in eerste

instantie om zeven landen, te weten Libanon, Jordanië, Ethiopië, Mali, Senegal, Nigeria en Niger.

Op 18 oktober jl. heeft de Commissie de eerste voortgang van dit raamwerk gepresenteerd. Met Libanon en Jordanië is inmiddels overeenstemming bereikt over een dergelijk partnerschap. Zo biedt de EU handelsvoordelen, financiële steun en expertise, terwijl Libanon en Jordanië zich committeren aan het verbeteren van de opvang van vluchtelingen, bijvoorbeeld door vluchtelingen betere toegang te geven tot onderwijs en de arbeidsmarkt. Het kabinet juicht dit toe. Ook met Afrikaanse landen zijn stappen gezet. In Niger zijn er voorzichtige resultaten zichtbaar, zoals een verdubbeling van vrijwillige terugkeer van migranten die onderweg waren naar Europa vanuit Niger naar de landen van herkomst en de aanpak van irreguliere migratie door de autoriteiten. De voortgangsrapportage (COM (2016)700) biedt een goed overzicht van de laatste stand van zaken per land en de vervolgstappen die zijn geïdentificeerd.

In de aanloop naar de Europese Raad van 15–16 december zal de Commissie opnieuw een voortgangsrapportage presenteren, waarin ook een mogelijke uitbreiding van deze aanpak naar andere landen zal worden voorgesteld. Op moment van schrijven is dit document nog niet beschikbaar. De Kamer zal hierover zo spoedig mogelijk worden geïnformeerd.

De leden van de VVD-fractie zouden graag zien dat de migratiestroom over de Middellandse zee opdroogt. Welke obstakels zijn er om bootjes met migranten uit Afrika terug te slepen naar Afrika?

2. Antwoord kabinet:
Het kabinet verwijst naar het antwoord onder vraag 8.

De leden van de PvdA-fractie maken zich zorgen over de situatie van vluchtelingen op de Griekse eilanden. Zij hebben meerdere zorgelijke beelden gezien van mensen en gezinnen die in mensonterende omstandigheden bivakkeren en daar eindeloos op perspectief wachten. Wat is precies de huidige situatie op de Griekse eilanden? In welke mate vindt het kabinet deze verantwoord voor het opvangen van mensen voor langere periode? Op welke wijze kan de EU ervoor zorgen dat deze knelpunten zo snel mogelijk worden opgelost? Hoe gaat het kabinet zich daar in de Raad Algemene Zaken met de hoogst mogelijke urgentie hard voor maken, vragen de leden van de PvdA-fractie.

3. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet maakt zich zorgen over de situatie op de Griekse eilanden. De opvangfaciliteiten op de eilanden dienen verder verbeterd te worden en uiteindelijk dienen de asielzoekers die op de eilanden aanwezig zijn sneller te weten wat de uitkomst is van hun asielaanvraag.

Zoals uw Kamer bekend, spant het kabinet zich in voor een Europese aanpak migratieproblematiek. Zowel de Europese Commissie als de lidstaten ondersteunen de inzet van de Griekse autoriteiten om onder ingewikkelde omstandigheden de situatie ter plekke te verbeteren. Hierin dienen alle Europese lidstaten hun verantwoordelijkheid te nemen. Met de activatie van het EU noodhulpinstrument is tot op heden € 172 miljoen uitgekeerd aan verschillende hulporganisaties om de omstandigheden in de kampen te verbeteren.

Het kabinet ondersteunt de Griekse autoriteiten op constructieve wijze in woord en daad. Onder andere door inzet van experts via EASO (Europees Ondersteuningsbureau voor asielzaken) en Frontex (Europees Grens- en Kustwachtagentschap), waaronder de aanwezigheid van het Border Security Team op Chios en een bovengemiddeld aandeel in de implementatie van de herplaatsingsbesluiten. Inmiddels zijn er in totaal 1.056 asielzoekers naar Nederland herplaatst: 331 asielzoekers uit Italië en 725 asielzoekers uit Griekenland zijn in dit kader in Nederland aangekomen.

Alle lidstaten zouden eraan moeten bijdragen dat de agentschappen zowel op de korte als lange termijn voldoende capaciteit tot hun beschikking hebben om asielaanvragen op de eilanden zo efficiënt en zo spoedig mogelijk te behandelen. In dit kader voert Nederland, samen met zijn partners uit het triovoorzitterschap, Slowakije en Malta, een demarche uit om alle lidstaten op te roepen eraan bij te dragen dat EASO en Frontex voldoende capaciteit tot hun beschikking hebben voor inzet op de Griekse eilanden.

Deze leden horen ook graag wat exact de laatste stand van zaken is met betrekking tot de migratiecompacts met verschillende Afrikaanse landen.

4. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet verwijst naar het antwoord onder vraag 1.

Ook vernemen zij graag hoe het staat met de volledige uitvoering van de Turkijedeal. De leden van de PvdA-fractie zijn in het bijzonder betrokken bij het deel dat moet zorgen voor de hervestiging van kwetsbare vluchtelingen naar Europa. In welke mate nemen alle lidstaten hun verantwoordelijkheid? Wat gebeurt er ten opzichte van lidstaten die dat niet doen?

5. Antwoord van het kabinet:
Op 28 september jl. publiceerde de Commissie haar voortgangsrapportage, waarin ze zich positief uitliet over de successen die door middel van de verklaring zijn geboekt. Zo is de instroom vanuit Turkije substantieel gedaald en daarmee ook het aantal verdrinkingen op de Egeïsche zee. Ook is mensensmokkel verder aangepakt. Daarnaast is voortgang geboekt op het gebied van hervestigingen vanuit Turkije en herplaatsing vanuit Griekenland en Italië. Uw Kamer ontving de kabinetsappreciatie van de voortgangsrapportage als onderdeel van de geannoteerde agenda van de JBZ-Raad van 13–14 oktober jl. (Kamerstuk 32 317 nr. 441).

Sinds die voortgangsrapportage zijn die resultaten gecontinueerd en zijn er tegelijkertijd nieuwe vorderingen gemaakt met hervestiging en herplaatsing. Zo zijn 940 Syriërs hervestigd vanuit Turkije naar de EU sinds de voortgangsrapportage. Dit brengt het totaal op 2.554. Daarnaast zijn sinds de rapportage 1.174 migranten herplaatst. Dit brengt het totaal op 8.099. Zoals het kabinet ook aan de Kamer heeft geschreven (brief «Cijfermatig overzicht van de situatie en herplaatsingen van amv's», Kamerstuk 27 062 nr. 105 d.d. 29 november 2016) geeft het kabinet hierbij prioriteit aan kwetsbare asielzoekers, zoals amv's.

Onder de uitvoering van de hervestiging o.b.v. de EU-Turkije Verklaring, behoort Nederland tot de koplopers op hervestiging (322). Er is een aantal lidstaten dat minder of niet bijdraagt aan hervestiging en herplaatsing. Nederland blijft, net als de Commissie, lidstaten op hun verantwoordelijkheden wijzen. Zowel tijdens de Raden, als op bilateraal niveau.

De leden van de PvdA-fractie vinden het allerbelangrijkste dat de Europese Unie in staat is waar nodig adequate opvang en bescherming te bieden. De EU moet vluchtelingen die dat nodig hebben een dak boven het hoofd bescherming en perspectief kunnen bieden.

De leden van de PvdA-fractie maken zich zorgen over de grote onderlinge verschillen tussen de lidstaten. Zo willen de Visegrádlanden dat op de kernpunten in het asielpakket consensus in de Europese Raad nodig moet zijn. Willen deze landen een veto op het asielpakket? Wat is precies hun insteek en komt hier het thema van de flexibele solidariteit weer oppoppen?

6. Antwoord van het kabinet:
Het is juist dat er over sommige aspecten van migratie door lidstaten verschillend wordt gedacht. De Visegrádlanden hechten sterk aan besluitvorming bij consensus en zien daarvoor een grote rol weggelegd voor de Europese Raad. Hoewel het kabinet ook naar een breed gedragen Europees migratiebeleid streeft, is het van mening dat dit niet ten koste mag gaan van bestaande afspraken (zoals die over herplaatsing) of aan de institutionele verhoudingen binnen de EU.

Het Verdrag betreffende Werking van de Europese Unie is duidelijk over de besluitvorming op het gebied van migratie. Op basis van artikel 78 lid 2 VWEU stellen de Raad en het Europees Parlement volgens de gewone wetgevingsprocedure maatregelen vast op het terrein van migratie. Daarover bestaat geen onduidelijkheid onder de lidstaten. De Europese Raad is er om politieke richting te geven. Er zou een verdragswijziging nodig zijn om dat te veranderen en zoals uw Kamer bekend, is het kabinet daartegen. Dit is ook niet aan de orde.

De discussie over de herziening van het gemeenschappelijk asielstelsel en verantwoordelijkheid en solidariteit, zal worden voortgezet aan de hand van een voortgangsrapport van het voorzitterschap (Raadsdocument 15253/16 limité). De bespreking van bovengenoemde onderwerpen zal naar verwachting mede plaatsvinden in het licht van de uitkomsten op deze onderwerpen van de JBZ-Raad van 8 en 9 december a.s. De Kamer heeft de motie Sjoerdsma over «flexibele solidariteit» (Kamerstuk 19 637 nr. 2246) aangenomen, die ertoe strekt dat het concept «flexibele solidariteit» haaks staat op een constructieve, gemeenschappelijke oplossing voor het thema migratie. Ook onder de nieuwe noemer «effectieve solidariteit», die het Slowaakse voorzitterschap heeft gekozen, is het kabinet, in lijn met de motie Sjoerdsma, geen voorstander van invulling van het begrip zonder serieuze en verplichtende resultaten die gelden voor alle lidstaten.

De leden van de CDA-fractie stellen dat de EU duurzame relaties zal moeten opbouwen met derde landen in verband met het beheersbaar maken van migratiestromen, zoals die uit de Afrikaanse landen. Hoewel hiervoor in het verleden acties zijn ondernomen, gebeurt dit nog te weinig

en zijn de resultaten op lange termijn twijfelachtig. De leden van de CDA-fractie vragen de Minister welke suggesties hij tijdens deze Raad Algemene Zaken zal gaan aandragen om de migratiestromen in de toekomst te kunnen blijven controleren, en welke rol Griekenland en Italië daarin spelen.

7. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet steunt het door de Commissie voorgestelde partnerschapsraamwerk dat gericht is op het voorkomen van verdrinkingen op de Middellandse Zee, een betere samenwerking op terugkeer en een betere beheersing van de irreguliere instroom. Onderdeel hiervan zijn de zogenoemde migratiecompacts met een aantal belangrijke landen van herkomst, transit en opvang. Het gaat hierbij inderdaad om duurzame relaties die de belangen van beide partijen dienen en zo ook op de lange termijn leiden tot resultaten op (intraregionale) terugkeer, aanpak mensensmokkel, grensbeheer, betere opvang in de regio en aanpak grondoorzaken. Hier zet Nederland zich actief voor in. Zo is er bijvoorbeeld via ambtelijke en politieke consultaties bijgedragen aan het in kaart brengen van belangen en behoeften van Mali om in dit land tot een gezamenlijke aanpak te komen. De Minister van Buitenlandse Zaken zal namens Hoge Vertegenwoordiger Mogherini een bezoek brengen aan Mali om de migratie afspraken verder vorm te geven. In de Raad Algemene Zaken kan hierover worden teruggekoppeld. Het is van belang dat dit momentum nu wordt behouden zodat werkelijke resultaten worden geboekt, zowel op de korte als op de lange termijn.

De leden van de D66-fractie hebben daarnaast kennis genomen van de uitspraken van de Minister-President over zijn intentie om bootjes met asielzoekers terug te sturen naar Afrika. Deelt deze Minister die opvatting en beschouwt hij dit als kabinetsbeleid? Hoe valt het terugsturen van bootjes met asielzoekers binnen de internationale en Europese verdragen? Worden er daadwerkelijk gesprekken gevoerd met landen als Egypte en Tunesië om daar Europese aanmeldcentra op te richten? Is deze Minister van mening dat dit plan om bootjes terug te sturen valt binnen het kabinetsstandpunt over Europese migratieproblematiek van 8 september 2015?

8. Antwoord van het kabinet:
Het kabinetsbeleid is erop gericht te voorkomen dat mensen de gevaarlijke overtocht naar Europa wagen, zoals uiteengezet in de Kamerbrief van 8 september 2015 over de Europese asielproblematiek (Kamerstuk 19 637, nr. 2030). Het kabinet is daarom onder andere voorstander van intensievere migratiesamenwerking met Noord-Afrikaanse landen, rekening houdend met de politieke context in deze landen. Vanzelfsprekend dient dit uitdrukkelijk te geschieden in overeenstemming met bestaande Europese en internationaalrechtelijke kaders.

Het is evident dat mensen in nood dienen te worden geholpen in lijn met de verplichtingen onder internationaal recht. Tegelijkertijd weten we dat mensensmokkelaars van dit gegeven misbruik maken, bijvoorbeeld door bootjes met te weinig brandstof de zee op te sturen, en dat reddingsoperaties als onbedoeld neveneffect een versterkend effect hebben op deze misdadige activiteiten.

In de visie van het kabinet is het cruciaal dit cynische proces te doorbreken. Het is daarvoor onder andere noodzakelijk maatregelen te treffen die tegengaan dat mensen zich gedwongen zien om de gevaarlijke oversteek te maken om bescherming te vinden. Het is evident dat daarbij geen eenvoudige oplossingen voorhanden zijn. Hiervoor is in ieder geval nodig dat afspraken worden gemaakt met landen van oorsprong en transit over het bieden van veiligheid en perspectief aan mensen als alternatief voor de gevaarlijke boottochten.

Zoals uiteengezet in de Kamerbrief van 8 september 2015, wanneer goede afspraken zijn gemaakt met derde landen over een veilige opvang en wanneer hervestiging een reële mogelijkheid is, wordt bij asielaanvragen van mensen die toch via andere wegen de EU bereiken, beoordeeld waar zij vandaan komen. Het uitgangspunt blijft dat bescherming wordt geboden. Als zij uit delen van de wereld komen waar veilige opvang en adequate procedures beschikbaar zijn, die rekening houden met de specifieke achtergrond van individuen, zoals LHBT's, zullen zij op grond van afspraken met de landen waar die opvang is, worden teruggestuurd teneinde daar bescherming te genieten. Hun aanvraag voor asiel in Europa kan dan op veilige derde landen gronden worden afgewezen, op basis van de huidige internationaal- en Europeesrechtelijke kaders. Dit is nodig om een alternatieve route via mensensmokkel te voorkomen. Aanvragen van vluchtelingen uit delen van de wereld waar geen veilige opvang beschikbaar is, worden in Europa inhoudelijk in behandeling genomen.

Het kabinet moedigt Hoge Vertegenwoordiger Mogherini aan met de landen in de regio specifiek de dialoog aan te gaan over mensenrechten en migratie. Deze dialoog dient wat het kabinet betreft ook oog te houden voor een verantwoorde inzet bij de aanpak van mensensmokkel, het aanpakken van mensensmokkelbendes en daarmee het indammen van het vertrek vanaf de Noord-Afrikaanse kusten richting Europa, om daarmee onschuldige slachtoffers op zee te voorkomen. De maatregelen in Tunesië zijn mede gericht op het aanpakken van jeugdwerkloosheid, het verkleinen van regionale ongelijkheid, het hervormen van de publieke sector en het oplossen van veiligheidsproblemen. De focus van deze maatregelen ligt op preventie: zorgen dat Tunesische jongeren perspectief op een toekomst in hun eigen land zien, zodat ze niet de gevaarlijke overtocht naar Europa wagen.

De leden van de D66-fractie vragen verder naar welke landen de migratiecompacts uitgebreid zullen worden. Waarom wordt dat niet benoemd in de geannoteerde agenda?

9. Antwoord van het kabinet:
In aanloop naar de Europese Raad van 15–16 december zal de Commissie opnieuw een voortgangsrapportage presenteren, waarin ook een mogelijke uitbreiding van deze aanpak naar andere landen zal worden voorgesteld. Op moment van schrijven is dit document nog niet beschikbaar. Uw Kamer zal hierover zo spoedig mogelijk nader worden geïnformeerd.

Turkije

De leden van de SP-fractie vragen het kabinet om stil te staan bij de vraag in hoeverre de EU voorbereid is op het opzeggen van de vluchtelingendeal van Turkse zijde. De leden wijzen erop dat de Turkse regering herhaaldelijk een verband heeft gelegd tussen de toetredingsonderhandelingen met Turkije en de vluchtelingendeal, en dat het verzoek van het Europees Parlement en het Nederlandse parlement om de toetredingsonderhandelingen te bevriezen mogelijk gevolgen kan hebben voor de vluchtelingendeal. In hoeverre deelt het kabinet die opvatting, en op welke wijze wordt er geanticipeerd op een mogelijk einde van de vluchtelingendeal?

10. Antwoord van het kabinet:
Als het aankomt op de afspraken in de EU-Turkije Verklaring van 18 maart jl., constateert het kabinet dat deze in de uitvoering worden voortgezet. De Turkse zijde werkt daar aan mee. De EU noch Turkije wil terug naar de situatie dat grote aantallen vluchtelingen verdrinken in de Egeïsche zee. Daar komt bij dat migranten niet meer ongehinderd door kunnen reizen langs de route door de Westelijke Balkanlanden. Het kabinet verwacht de publicatie van de vierde voortgangsrapportage van de Europese Commissie over de uitvoering van de EU-Turkije Verklaring in december. Deze zal de primaire basis vormen voor het kabinetsoordeel over de migratieafspraken met Turkije.

De leden van de CDA-fractie maken zich grote zorgen over de steeds verslechterende situatie in Turkije. Het overeind houden van de EU-Turkije-migratiedeal lijkt ten kosten te gaan van het handhaven van Europese waarden. Het dreigement van Turkije om vluchtelingen richting Europa te sturen wordt steeds vaker gehoord. De leden van het CDA zijn van mening dat Europa moet reageren op deze chantage. Er klinken steeds vaker suggesties om de toetredingsbesprekingen op te schorten, zowel in Europa als ook in Nederlandse parlement. De Minister heeft afgelopen week in het AO Uitbreiding aangegeven dat de toetredingsgesprekken comateus zijn en heeft uiteindelijk toezeggingen gedaan om acties aangaande de toetredingsgesprekken met Turkije te ondernemen. De leden van de CDA-fractie vragen de Minister om ook in dit schriftelijk overleg toe te zeggen om tijdens de komende Raad Algemene Zaken voor te stellen de toetredingsgesprekken tussen Turkije en de EU 6 maanden op te schorten. De leden van de CDA-fractie vragen de Minister om na de Raad Algemene Zaken en voor het debat over de top van 15 december de Kamer expliciet te informeren over de reacties van zijn collega's aangaande zijn voorstel hieromtrent. De leden van de CDA-fractie willen dan weten gaat hoe het staat met de bereidheid van de Europese landen om dergelijke maatregelen te nemen en wat eventuele bezwaren zijn.

11. Antwoord van het kabinet:
Zoals toegezegd tijdens het Algemeen Overleg EU Uitbreiding op 30 november jl., constateert het kabinet dat de toetredingsonderhandelingen met Turkije feitelijk stil liggen en er geen nieuwe hoofdstukken zullen worden geopend. Het kabinet zet zich in de EU er voor in dat deze bestaande situatie voor een bepaalde periode als politiek signaal richting Turkije wordt geformaliseerd. Het kabinet zal uw Kamer hierover informeren na afloop van de Raad Algemene Zaken van 13 december a.s.

Daarnaast vragen de leden van de CDA-fractie aan de Minister om aan zijn collega's voor te stellen om met een verklaring te komen aangaande de voorgenomen her-instelling van de doodstraf in Turkije. Deze verklaring

moet vaststellen dat wanneer Turkije de doodstraf invoert de onderhandelingsgesprekken direct worden stopgezet voor onbepaalde tijd. Tijdens verschillende debatten in de Kamer is er gesproken over zogenaamde «rode lijnen» welke Turkije niet mag passeren. De Minister heeft dit ook aangegeven. De leden van de CDA-fractie vragen de Minister grenzen te stellen aan de mate waarin Europa haar eigen fundamentele waarden oprekt. De leden van de CDA-fractie zien het als de opdracht van Europa om mensenrechten te garanderen, zeker wanneer het een kandidaat-lidstaat betreft. Proactief optreden van Europa is in deze niet alleen legitiem, maar ook wenselijk.

12. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet is van oordeel dat een land dat de doodstraf opnieuw invoert niet kan toetreden tot de Europese Unie. Tijdens de Raad Buitenlandse Zaken van 18 juli jl. heeft de Europese Unie in herinnering gebracht dat de afwijzing van de doodstraf in alle omstandigheden een essentieel element is van het acquis van de Unie. Het kabinet zet zich ervoor in dat de Raadsconclusies van 13 december a.s. in nog duidelijkere termen zullen verwoorden dat herinvoering van de doodstraf zich niet verenigt met EU-lidmaatschap.

De leden van de CDA-fractie danken het kabinet voor de brief over de geldstromen van de EU richting Turkije. De brief roept echter meer vragen op dan zij beantwoordt. Om die reden vragen de leden van de CDA-fractie om zeer precieze vragen voor te leggen aan het kabinet over deze brief.
De leden van de CDA-fractie vragen de Minister om een precies overzicht te geven van de betalingen en betaaldata tussen 1 juli 2016 en 1 juli 2017 van EU-betalingen aan Turkije en voor elk van de betalingen aangeven wat de voorwaarden zijn, aan wie het geld wordt uitgekeerd en of aan de voorwaarden voldaan is.

Tevens willen de leden van de CDA-fractie van de Minister weten hoeveel geld er in 2016 wordt overgemaakt door de EU aan Turkije ter verbetering van de rechtsstaat en hoeveel geld daarvan rechtstreeks wordt overgemaakt aan de Turkse regering of agentschappen etc. van die regering. Daarbij is helderheid over hoeveel van de middelen worden gebruikt om de Turkse politie, rechters, openbaar ministerie en gevangenissen te betalen van belang. De leden van de CDA-fractie vragen de Minister of de middelen ter verbetering van de Turkse rechtstaat geleid hebben tot aantoonbare verbeteringen in de Turkse rechtstaat en welke aantoonbare verbeteringen hebben plaatsgevonden.
Daarnaast vragen de leden van de CDA-fractie aan de Minister of EU geld ook terecht is gekomen bij politie eenheden en gevangenissen waar verdenkingen van martelingen op rusten. Specifiek bij deze vraag is van belang om helderheid te hebben over hoeveel geld van de refugee facility al is uitgekeerd en aan wie het is uitgekeerd.

13. Antwoord van het kabinet:
De programmering van het instrument voor pre-accessiesteun (genaamd IPA II) wordt jaarlijks vastgesteld voor een periode van 1 januari t/m 31 december. De programmering voor 2016 betreft in totaal € 238,3 miljoen. Hiervan wordt € 114,72 miljoen ingezet voor projecten ter ondersteuning van democratie en openbaar bestuur, € 4,4 miljoen voor landbouw en plattelandsontwikkeling, € 119,18 miljoen voor rechtsstaat en fundamentele rechten waarvan € 22,13 miljoen specifiek voor het versterken van de justitiële sector en capaciteitsopbouw van detentiecentra. Daarbij wordt bijzondere aandacht gegeven aan de verbetering van de fysieke infrastructuur in gevangenissen, reclassering en

training van gevangenispersoneel ten aanzien van mensenrechten. Eén van de indicatoren betreft het aantal klachten van gedetineerden over machtsmisbruik door gevangenispersoneel. De programmering voor 2017 is nog niet vastgesteld. Over de voorschriften en voorwaarden verbonden aan de tenuitvoerlegging van instrumenten in Turkije is uw Kamer reeds geïnformeerd middels de Kamerbrief van 2 december jl. over de EU-steun aan Turkije (Kamerstuk 21 501-02, nr. 1702).

Voor wat betreft de voortgang ten aanzien van de Turkse rechtsstaat, maakt het kabinet zich ernstige zorgen over de recente ontwikkelingen. Conform de motie Roemer/Segers (Kamerstuk 32 824/29 279 nr. 158) heeft Nederland de afgelopen maanden herhaaldelijk in EU-kader bepleit dat de pretoetredingssteun aan Turkije moet worden opgeschort. Dit is opnieuw opgebracht in de Raad Buitenlandse Zaken van 14 november jl. alsmede in het IPA-comité en in de Raadswerkgroep uitbreiding op hoofdstadniveau. De Commissie en de andere lidstaten zijn evenwel van oordeel dat opschorting van IPA-steun aan Turkije prematuur is. Nederland zal zich in EU-kader blijven inzetten voor het opschorten van de pretoetredingssteun aan Turkije.

Specifiek ten aanzien van de Faciliteit voor vluchtelingen in Turkije, merkt het kabinet op dat het doel van de Faciliteit is om Turkije bij te staan in de opvang van vluchtelingen in Turkije en om de levensomstandigheden van de Syrische vluchtelingen en hun gastgemeenschappen te verbeteren. Dit geld komt ten goede aan de vluchtelingen in Turkije en de gemeenschappen die hen opvangen, en is dus niet bedoeld voor de Turkse politie of Turkse gevangenissen.

Via de Faciliteit zijn tot op heden 34 projecten gefinancierd ter waarde van € 1,2 miljard. Hiervan is al € 677 miljoen uitbetaald. Voor een overzicht van de projecten verwijst het kabinet kortheidshalve naar de informatiepagina van de Commissie.[1]

Veiligheid

De leden van de VVD-fractie stellen dat de Europese Commissie vorige week een Europees Defensie Fonds heeft aangekondigd. Volgens berichtgeving hierover kan kapitaal in het fonds dat niet direct wordt besteed aan de aanschaf van apparatuur worden uitgesloten van nationale begrotingstekorten dat volgens EU-regels minder dan 3% hoort te zijn. De leden van de VVD-fractie hebben de volgende vragen over het Europees Defensie Fonds.

Kan de Minister bevestigen dat deze uitgaven uitgesloten worden van de begrotingstekorten? Kan de Minister ook bevestigen dat dit een gebaar is van de Europese Commissie naar Frankrijk en Italië, twee landen die hun begrotingstekort niet op orde hebben? Wat vindt de Minister van deze poging in plaats van regels te handhaven regels te versoepelen?

14. Antwoord van het kabinet:
In algemene zin is Nederland van mening dat terughoudend moet worden omgegaan met het uitzonderen van specifieke uitgaven.

---

[1] http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/migration/

De Commissie heeft 30 november jl. een Defensie Actieplan gepresenteerd. Veel voorstellen hieruit behoeven nog nadere uitwerking, waaronder het voorstel voor de oprichting van een Europees Defensiefonds. Daarbij geeft de Commissie onder andere aan dat zij kapitaalbijdragen van lidstaten aan het zogenaamde *«capability window»* van het voorgestelde Defensiefonds zal behandelen als *«one-off»*. Dit betekent dat deze door de Commissie niet wordt meegerekend bij de berekening van de structurele inspanning die lidstaten moeten leveren onder het stabiliteits- en groeipact. De mededeling maakt nog onvoldoende helder of het hier daadwerkelijk om eenmalige uitgaven gaat die kwalificeren voor een uitzondering als *«one-off»*. Over de Nederlandse positie ten aanzien van de concrete voorstellen die de Commissie heeft gedaan in het Defensie Actieplan ontvangt uw Kamer in januari 2016 een BNC-fiche.

De leden van de SP-fractie lezen in de geannoteerde agenda van de RAZ dat Nederland intensievere Europese samenwerking op defensiegebied steunt in het licht van de huidige veiligheidsomstandigheden. Het kabinet schrijft dat onrust aan de buitengrenzen van de EU en hybride dreigingen nopen tot daadkrachtige samenwerking met partners, zowel binnen als buiten Europa, en dat Europa op dit punt meer verantwoordelijkheid moet nemen. De leden vragen het kabinet om deze standpunten te verduidelijken en daarbij in te gaan op in elk geval de volgende vragen: welke hybride dreigingen worden bedoeld? Wat impliceert «meer verantwoordelijkheid» nemen concreet, in termen van het intensiveren van samenwerkingsverbanden, de uitgaven aan defensie etc.? Welke partners worden precies bedoeld?

15. Antwoord van het kabinet:
Het klopt dat het kabinet, in het licht van de politieke en veiligheidssituatie rondom Europa, voorstander is van een versterking van het Gemeenschappelijk Veiligheid en Defensiebeleid (GVDB). In de *Global Strategy for the EU's Foreign and Security Policy*[2] wordt omschreven met welke (hybride) dreigingen de EU en haar burgers geconfronteerd worden. Door deze veranderende context is het kabinet van mening dat Europa op dit gebied meer eigen verantwoordelijkheid moet nemen. Het kabinet steunt dan ook het EU implementatieplan op gebied van veiligheid en defensie dat recentelijk door de EU Hoge Vertegenwoordiger gepresenteerd is en dat door de Raad Buitenlandse Zaken van 14 november jl. unaniem verwelkomd is. Mede dankzij de Nederlandse inzet is het implementatieplan zowel ambitieus, realistisch als pragmatisch, en bevat het een reeks praktische voorstellen ter versterking van het GVDB. Uw Kamer heeft op 5 december jl. een kabinetsappreciatie van het EU implementatieplan ontvangen. Daarin wordt in meer detail aangegeven welk EU ambitieniveau is afgesproken, welke concrete acties voorzien zijn en met welke partners de EU zal samenwerken.

De leden van de SP-fractie lezen in de appreciatie van het Commissiewerkprogramma dat «een beter Europa [...] niet automatisch meer Europa» betekent. Deze opmerking onderschrijven de leden van de SP-fractie volledig. Des te verbaasder waren de leden dan ook over het pleidooi dat de Minister van Buitenlandse Zaken hield voor een Europese FBI en CIA. De leden van de SP-fractie zijn van mening dat de samenwerkingsverbanden tussen de lidstaten op justitieel en politioneel terrein, zoals Eurojust en Europol, nog flink verbeterd kunnen worden. Wat de

---

[2] https://eeas.europa.eu/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf

leden betreft zouden de bestaande mogelijkheden voor geheime diensten om samen te werken en informatie uit te wisselen zoveel mogelijk versterkt moeten worden, in plaats van opnieuw de oplossing te zoeken in een Europese instelling die vergaande bevoegdheidsoverdracht impliceert op een nationaal terrein bij uitstek. De leden wijzen er daarnaast op dat Nederland de oprichting van het EOM niet ondersteunt, en dat het derhalve ook niet in de lijn der verwachting ligt om wél te pleiten voor een Europese veiligheidsdienst. Daarnaast zouden Europese leiders extra consciëntieus moeten omgaan met de kwestie van bevoegdheidsoverdracht in tijden van groeiende euroscepsis en rechtspopulisme in de ogen van de leden. De leden vragen het kabinet om kritisch op deze zaken te reflecteren, en in detail in te gaan op de bezwaren die de leden in het bovenstaande voorleggen.

16. Antwoord van het kabinet:
Na de vreselijke aanslagen in zowel Brussel als Parijs in het afgelopen jaar zijn er, mede onder het Nederlands voorzitterschap van de Europese Unie, veel stappen gezet om zowel de politie als justitie samenwerking verder te verbeteren. Europa zal ook in de komende periode niet immuun zijn voor de dreiging van terrorisme, en moet blijven meebewegen met de nieuwe dreigingen om ons heen. Het uitgangspunt is daarbij om te komen tot een vergaande vorm van samenwerking tussen de lidstaten zodat de informatiedeling verder wordt geoptimaliseerd, om terrorisme zo goed mogelijk te bestrijden (zowel in preventieve als in repressieve zin). Versterkte Europese en internationale samenwerking is essentieel om deze dreigingen in te dammen. Goed voorbeeld hiervan is de informatie-uitwisseling tussen Europese veiligheidsdiensten die, onder andere middels de *Counter Terrorism Group* (CTG) op initiatief van Nederland, verder is versterkt.

Op 6 juli 2016 hebben de Ministers van Veiligheid en Justitie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties uw Kamer per brief geïnformeerd over informatie-uitwisseling in de Europese Unie op het gebied van terrorismebestrijding. Zoals in deze brief vermeld is, kunnen binnen de huidige bevoegdheden op korte termijn nog meer stappen gezet worden om de kwantiteit en kwaliteit van gedeelde gegevens verder te verhogen en systemen en databases verder te verbeteren. Nederland heeft hierin, middels de Routekaart informatie-uitwisseling, die is aangenomen door de Ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie tijdens de JBZ van juni 2016, ook een voortrekkersrol gespeeld. Onderdeel van deze Routekaart is onder meer de inzet op meer uniforme toepassing van criteria en markeringen van personen die in verband worden gebracht met terrorisme. Verdere stappen zijn al gezet om de analysecapaciteit van politiediensten beter te verenigen, bijvoorbeeld via het *European Counter Terrorism Center* van EuropOL. Aangezien informatiestromen niet alleen binnen de Europese Unie lopen, zal dit onderwerp ook voortdurend in internationaal verband op de agenda blijven staan, zoals in de Anti ISIS Coalitie en het *Global Counterterrorism Forum* (GCTF) waarvan Nederland co-voorzitter is.

De leden van de D66-fractie zijn verheugd te lezen dat het kabinet de intensievere Europese samenwerking op defensiegebied nodig acht. Wat voor concrete maatregelen heeft het kabinet hiervoor in gedachten? De genoemde leden lezen in de geannoteerde agenda dat deze Minister van mening is dat Europa op het gebied van veiligheid en defensie meer eigen verantwoordelijkheid moet nemen.

17. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet verwijst naar het antwoord onder vraag 15.

Economische & Sociale ontwikkelingen

De leden van de VVD-fractie stellen dat het er naar uit ziet dat de Europese Raad conclusies aan gaat nemen over het oprichten van een Europees Solidariteitscorps. Hiermee wil de Europese Commissie jongeren onder de dertig een bijdrage laten leveren aan de samenleving en daarbij nieuwe vaardigheden en ervaring op te doen, waaronder ook talenkennis. Zij vragen de Minister of hij kan aangeven wat wij kunnen verwachten van dit voorstel. Hoe verhoudt het voorstel zich tot het principe van subsidiariteit? Kan de Minister ook aangeven waarom dit iets is dat de Europese Commissie doet en niet lidstaten zelf?

18. Antwoord van het kabinet:
De Europese Commissie presenteert op 7 december het initiatief voor een Europees Solidariteitskorps, dat Commissievoorzitter Juncker reeds aankondigde in zijn «*State of the Union*»-speech. Nederland zal het Commissievoorstel afwachten en vanzelfsprekend zal het kabinet uw Kamer zijn appreciatie toezenden via een BNC-fiche.

De leden van de VVD-fractie willen ook weten wat er in de EcoFin van 6 december 2016 is afgesproken over het ESFI. Wat is er gedaan met de resultaten van de evaluaties?

19. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet heeft zich hard gemaakt voor een onafhankelijke evaluatie als basis voor de besluitvorming ten aanzien van EFSI. De onafhankelijke evaluatie, evenals een appreciatie daarvan in connectie tot het in Ecofin voorgelegde compromisvoorstel, is de Kamer als onderdeel van de geannoteerde agenda van de Ecofin van 6 december 2016 toegegaan (d.d. 28 november 2016, kenmerk 2016–0000210033). In deze geannoteerde agenda is aangeven dat de resultaten van de evaluatie en de aanbevelingen in lijn zijn met de Nederlandse inzet bij de onderhandelingen over het Commissievoorstel en dat deze aanbevelingen grotendeels zijn verwerkt in de compromistekst die voorlag in de Ecofin. Uw Kamer zal via het verslag van de Ecofin van 6 december worden geïnformeerd over de daar gevoerde besprekingen.

Rusland

De leden van de VVD-fractie stellen dat de lidstaten tijdens eerdere overleggen hebben gesprokken over Rusland en over hoe Rusland de EU en EU-lidstaten destabiliseert of uitdaagt. Lidstaten hebben hier voorbeelden van gegeven. Kan de Minister deze voorbeelden delen met de Tweede Kamer?

20. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet kan geen concrete voorbeelden delen die door andere lidstaten in vertrouwelijk Raadskader zijn gedeeld.

Aangaande Rusland maken de leden van de CDA-fractie zich zorgen om de toegenomen spanningen tussen Oekraïne en Rusland inzake de Krim. Frankrijk heeft reeds aangegeven te willen bemiddelen. De leden van de CDA-fractie vragen de Minister welke rol hij ziet in deze bemiddeling voor Nederland en voor de EU.

21. Antwoord van het kabinet:
Samen met Duitsland heeft Frankrijk een bemiddelende rol vis-à-vis Rusland en Oekraïne in het zogenaamde «Normandië-format», waarin gesproken wordt over implementatie van de Minsk-akkoorden. De Minsk-akkoorden zijn gericht op de-escalatie van het conflict in het oosten van Oekraïne. Nederland, noch de EU, heeft een directe rol in het Normandië-format, maar zowel Nederland als de EU spreekt Rusland en Oekraïne geregeld aan op hun respectievelijke verplichtingen die voortvloeien uit de Minsk-akkoorden.

Tevens wordt er in Bulgarije hard gewerkt aan een grotere NAVO-aanwezigheid, door het openen van hoofdkwartieren en het uitbreiden van de Zwarte-Zeehavens. De leden van de CDA-fractie vragen de Minister welke rol de EU speelt in Bulgarije en andere landen aangaande het veiligstellen van Europese invloeden.

22. Antwoord van het kabinet:
Ten gevolge van het Russische optreden is de veiligheidsomgeving in Europa veranderd. De NAVO neemt proportionele en defensieve maatregelen om zich hieraan aan te passen. In de Zwarte Zee-regio zal de presentie van NAVO-eenheden worden versterkt. In Roemenië wordt een multinationale trainingsbrigade opgericht en NAVO-schepen zullen regelmatiger in de Zwarte Zee aanwezig zijn.

Het kabinet ziet geen rol voor de Europese Unie met betrekking tot het «veiligstellen van Europese invloeden» in Bulgarije. De lidstaten van de Europese Unie, waaronder Bulgarije, hebben zich gezamenlijk gecommitteerd aan Europese waarden en voeren een gemeenschappelijk buitenland- en veiligheidsbeleid.

De leden van de D66-fractie lezen dat de Minister het waarschijnlijk acht dat tijdens de Europese top de economische sancties tegen Rusland zullen worden verlengd. Verwacht de Minister daar unaniem steun voor? Is de Minister daarnaast bereid te pleiten voor aanvullende sancties naar aanleiding van de Russische rol in Syrië, zoals het inzetten van vacuümbommen en het aanvallen van humanitaire konvooien?

23. Antwoord van het kabinet:
Europese eenheid blijft het belangrijkste drukmiddel op Rusland. Tijdens de Raad Buitenlandse Zaken van 14 maart 2016 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 1594) steunden de 28 lidstaten unaniem de, door Hoge Vertegenwoordiger Mogherini voorgestelde, vijf pijlers als raamwerk voor eensgezind EU-beleid ten aanzien van Rusland. De eerste pijler is dat de implementatie van de Minsk-akkoorden voorwaarde blijft voor elke substantiële wijziging in de EU-Rusland relatie. De Europese Raad van 20 en 21 oktober 2016 (Kamerstuk 21 501-20 nr. 1161) herbevestigde deze vijf uitgangspunten.

Het Kabinet roept daarbij in de herinnering dat verlenging van de sancties met unanimiteit dient te geschieden. Het ligt in de lijn der verwachting dat de financiële en economische sancties tegen Rusland met unanimiteit verlengd zullen worden. Zoals het er nu naar uitziet, zal deze verlenging van de sancties niet besproken worden tijdens de aanstaande Europese Raad. In dit geval zal de verlenging in ambtelijk Raadskader worden voorbereid en formeel bekrachtigd door de Ministers in een eerstvolgende Raad.

De rol die Rusland speelt in het drama van Aleppo is bijzonder zorgwekkend. Het kabinet staat in continu overleg met de Europese Unie en andere gelijkgestemde landen over hoe we de druk op Assad en Rusland kunnen opvoeren om in ieder geval te stoppen met het lukraak bombarderen van burgers. Alle opties om druk uit te oefenen liggen daarbij op tafel. Tegelijkertijd moeten we realistisch zijn en vaststellen dat er op dit moment in Europa geen gedeeld beeld is over de inzet van extra sancties. Dit is ook niet zo eenvoudig als het wellicht lijkt. Het huidige economische sanctiepakket jegens Rusland is expliciet gekoppeld aan de situatie in Oekraïne en ook voor het instellen van een geheel nieuw pakket is unanimiteit nodig. Gezien het huidige krachtenveld rondom sancties en Rusland lijkt dit niet haalbaar. Gegeven het belang van EU eenheid is het bovendien niet wenselijk dat een eventueel initiatief tot het instellen van deze sancties zou falen en daarmee verdeeldheid onder EU-lidstaten toont.

EU-associatieakkoord met Oekraïne

De leden van de PvdA-fractie zijn benieuwd naar de laatste stand van zaken omtrent de gesprekken in Europees verband over een oplossing voor het Nederlands nee tegen het associatieverdrag met Oekraïne. Is er in aanloop naar de Europese Top op 15 en 16 december inmiddels al zicht op een oplossing en een compromis met de andere lidstaten? Zo ja, hoe ziet dat eruit? Zo nee, heeft het kabinet nog hoop dat dit alsnog zal lukken, en op welke wijze? Voor de leden van de PvdA-fractie is het van groot belang om de belangrijkste bezwaren van de nee-stem een plek te geven. Dat is mogelijk door de grootste zorgen van de nee-stemmers neer te leggen in een juridisch bindende verklaring bij het verdrag. De leden van de PvdA-fractie steunen het kabinet in de opvatting dat dit de beste weg is om de nee-stem te adresseren. Deze leden vernemen graag van het kabinet, indien er nog geen overeenkomst binnen de EU is, waar de grootste knelpunten nog liggen.

De leden van de CDA-fractie vragen de Minister om gedetailleerd aan te geven op welke wijze hij in de Raad Algemene Zaken de voorgenomen acties van het kabinet omtrent het associatieverdrag tussen EU en Oekraïne ter sprake zal brengen. Aangezien de Minister het pad probeert te effenen voor de premier zouden de leden van de CDA-fractie graag willen weten van de Minister welke suggesties of voorstellen hij aan zijn collega's gaat voorleggen.

Oekraïne heeft reeds aangegeven dat het niet bereid is om het Verdrag aan te passen. Het toevoegen van een verklaring aan het associatieverdrag zou volgens de premier wel kunnen en daarmee tevens recht doen aan de uitslag van het referendum. De leden van de CDA-fractie vragen de Minister de tekst van deze verklaring of een aanvullend protocol aan de Kamer voor te leggen alvorens deze aan zijn collega's wordt voorgelegd.

24. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet heeft in de Kamerbrief van 31 oktober 2016 (Kamerstuk 21 501-20, Nr. 1162) aangegeven dat er in de periode voorafgaand aan de Europese Raad van 15 en 16 december internationaal verder onderhandeld zal worden om een juridisch bindende oplossing te vinden. Het kabinet is van mening dat de meest geschikte vorm voor de gezochte juridisch bindende oplossing een besluit is van de staats- en regeringsleiders, in het kader van de Europese Raad bijeen, welke tegemoet zal komen

aan de voornaamste zorgen zoals naar voren gekomen in het maatschappelijk debat in aanloop naar het referendum. De inzet van het kabinet is sinds 31 oktober jl. onveranderd en er wordt dan ook ten volle gewerkt om dit resultaat tijdens de Europese Raad te kunnen bereiken. Wat er verder over de vorm danwel inhoud, of het proces, in aanloop naar de Europese Raad gezegd wordt, kan de onderhandelingsruimte alleen maar beperken.

Tenslotte vragen de leden van de CDA-fractie de Minister wanneer de intrekkingswet op de ratificatiewet aangaande het associatieverdrag tussen EU en Oekraïne naar de kamer wordt gestuurd.

25. Antwoord van het kabinet:
Zoals eerder aangegeven, richt het kabinet zich op de Europese Raad van 15 en 16 december voor het formuleren van een antwoord op het referendum. Het kabinet zal, als deze oplossing is bereikt, op zo kort mogelijke termijn een wetsvoorstel indienen tot regeling van de inwerkingtreding van de goedkeuringswet aangaande de ratificatie van het associatieverdrag.

De leden van de D66-fractie lezen dat het kabinet tot de Europese top van 15–16 december de tijd neemt om een antwoord te formuleren op de uitkomst van het referendum. Deze leden gaan er wel vanuit dat de Kamer eerst geïnformeerd wordt over de inzet van het kabinet op deze Europese top, kan de Minister dat bevestigen?

26. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet verwijst naar het antwoord onder vraag 24.

Uitbreiding en Stabilisatie- en Associatieproces

Uit de kabinetsappreciatie van de Uitbreidingsstrategie 2016 van de Europese Commissie bleek dat het kabinet een sterkere verwijzing naar het door de Republika Srpska georganiseerde referendum over een nationale feestdag miste, zo constateren de leden van de SP-fractie. Het referendum was ongrondwettelijk en wordt door critici gezien als een provocatie en een mogelijke opstap naar een referendum over het afscheiden van de Servische Republiek, in strijd met de Dayton-akkoorden. Dat zou een buitengewoon zorgelijke ontwikkeling zijn. Deelt het kabinet die lezing, zo vragen de leden, en op welke wijze draagt de Commissie bij aan het voorkomen van het opnieuw ontbranden van een conflict in Bosnië-Herzegovina? Welke de-escalatiestrategie wordt toegepast in de voorbereidingen op het kandidaat-lidmaatschap?

27. Antwoord van het kabinet:
De autoriteiten van de Republika Srpska hebben, in weerwil van twee eerdere uitspraken van het constitutionele hof, op 25 september 2016 een referendum over het invoeren van een nationale feestdag in de Republika Srpska op 9 januari georganiseerd. De EU roept allen in Bosnië-Herzegovina op om zich te onthouden van handelingen die de situatie kunnen doen escaleren, en om de kwestie op te lossen via bestaande juridische procedures en via een constructieve dialoog. Het kabinet steunt deze oproep. Nederland zet zich al langer in voor een stabieler Bosnië-Herzegovina met een sterke rechtsstaat. Het traject van EU-toetreding met zijn conditionaliteiten is daarbij een essentieel onderdeel. Het kabinet is overigens niet bekend met voornemens van de Republika Srpska om een referendum over afscheiding te houden.

De leden van de D66-fractie zijn tevreden met de toezegging van de Minister tijdens het AO EU-uitbreiding. Hoe gaat de Minister precies zijn toegezegde inzet om de toetredingsgesprekken met Turkije te bevriezen vormgeven? Wat is hiervoor het krachtenveld?

28. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet verwijst naar het antwoord onder vraag 11.

Wanneer verwacht de Minister dat Turkije het CPT-rapport openbaar maakt?

29. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet heeft herhaaldelijk aangedrongen op een bezoek van het antifolteringscomité (CPT) van de Raad van Europa aan Turkije, zoals heeft plaatsgevonden van 29 augustus tot 6 september. Daarop bepleit het kabinet herhaaldelijk en via diverse kanalen – zowel via de Raad van Europa en de EU, als direct bij de Turkse autoriteiten – dat Turkije instemt met de publicatie van de bevindingen van het CPT. Overigens heeft Turkije tot dusverre steeds ingestemd met het openbaar maken van de bevindingen van het CPT. Hier heeft de Minister van Buitenlandse Zaken op aangedrongen in contacten met zijn collega's.

Meerjarig Financieel Kader

De leden van de VVD-fractie vragen de Minister om aan te geven hoe de gesprekken met het Europees Parlement verlopen over het Meerjarig Financieel Kader.

30. Antwoord van het kabinet:
In de Raad Algemene Zaken van 15 november jl. werd een beginselakkoord gesloten over de tussentijdse evaluatie (ook wel *mid-term review* genoemd) van het Meerjarig Financieel Kader (MFK). Op basis van dit beginselakkoord zijn door het voorzitterschap verkennende informele gesprekken gestart met het Europees Parlement (EP). Nadat er een formele Raadspositie is bepaald, kunnen de gesprekken met het EP worden geformaliseerd. Daarbij geldt dat een meerderheid van lidstaten geen ruimte ziet voor aanpassing van het politieke akkoord dat op 15 november jl. is bereikt.

De tussentijdse evaluatie is aan de orde geweest in het Europees Parlement tijdens de plenaire vergadering op 30 november jl. Daarbij werden de inspanningen van de Raad voorzichtig verwelkomd. Op dit moment heeft het Europees Parlement nog geen formele positie ingenomen.

De leden van de D66-fractie vragen in hoeverre de conclusies uit de MFK-voorzitterschapsconferentie van 28 januari 2016 worden meegenomen in deze MFK-onderhandelingen. Deze leden lezen in het verslag van de Raad Algemene Zaken van 15 november dat er meer in is gezet op flexibiliteit, maar deze leden missen de inzet op Europese toegevoegde waarde.

31. Antwoord van het kabinet:
Nederland zet zich constant in voor het vergroten van de Europese toegevoegde waarde bij de besteding van EU middelen. Zo vroeg Nederland hiervoor al aandacht tijdens de onderhandelingen over het huidige MFK en Nederland is dit blijven doen.

In de onderhandelingen over de tussentijdse evaluatie van het MFK steunde het kabinet de ambitie om meer te investeren in groei, werkgelegenheid en de aanpak van de migratiecrisis. De aanpak van de migratiecrisis en het realiseren van duurzame economische groei en werkgelegenheid, zijn belangrijke uitdagingen voor de EU als geheel en een gezamenlijke EU aanpak op deze gebieden heeft toegevoegde waarde. Deze prioriteiten zouden zoveel mogelijk gefinancierd moeten worden door herschikking. Als de onderhandelingen over een volgend MFK, post 2020, starten zal Nederland hierop blijven inzetten.

Europees Semester 2017

De leden van de PvdA-fractie lezen dat de Europese Commissie tevreden is over de Europese economie en in het bijzonder over de groei van de Nederlandse economie. Dit is mede dankzij de structurele hervormingen en het verantwoorde begrotingsbeleid van dit kabinet. Deze leden sluiten zich dus van harte aan bij de speerpunten van de Commissie. Ook bij de derde groeiprioriteit van de commissie, die van productieve investeringen, kunnen de leden van de PvdA-fractie zich vinden; zo kan Europese burgers perspectief geboden worden. Zij benadrukken wel dat hervormingen een belangrijke rol spelen bij het succes van investeringen. Deze leden staan daarom net als het kabinet kritischer tegenover het concept van een geaggregeerde begrotingskoers (de «fiscal stance»), op basis waarvan landen met overschotten worden aangemoedigd meer te investeren. Zij vinden dat investeringen moeten plaatsvinden omdat ze een duurzame bijdrage aan de economie leveren, niet om tekorten in andere landen aan te vullen. Alleen zo kan de Europese economie op de lange termijn versterkt worden.

Overig

Brexit

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de berichtgeving uit The Guardian dat 1 miljoen EU burgers gevaar lopen gedeporteerd te worden. Volgens berekeningen zou de Britse overheid pas over 47 jaar de permanente verblijfsvergunningaanvragen van EU burgers verwerkt hebben. Zij willen weten of de Minister bekend is met dit bericht. Kan hij bevestigen of deze berekeningen kloppen? Kan de Minister ook bevestigen dat dit grote gevolgen zal hebben voor Nederlanders die momenteel werken en wonen in het VK? Is de Minister bereid ondersteuning te bieden aan de Nederlanders die permanente verblijfsvergunningen aanvragen om uitzetting te voorkomen?

32. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet is bekend met het bericht van *The Guardian* over EU-burgers in het Verenigd Koninkrijk (VK). De in dat artikel gehanteerde berekening kan het kabinet niet bevestigen. De gevolgen van Brexit voor het toekomstige verblijfsrecht van EU-burgers in het VK en van Britse burgers in de EU zullen onderdeel zijn van de onderhandelingen tussen de EU en het VK. Die onderhandelingen zullen eerst aanvangen na kennisgeving door het VK van het voornemen om zich uit de Unie terug te trekken (onder artikel 50 VEU). Voor het kabinet zullen de Nederlandse belangen leidend zijn in dat onderhandelingsproces. Daaronder vallen ook de belangen van Nederlanders die in het VK verblijven.

Ook willen deze leden weten of de Minister kan aangeven hoe de gesprekken verlopen met de Europese Commissie over het onderhandelingsmandaat van de heer Barnier die namens de Commissie de onderhandelingen gaat leiden over de Brexit? Zijn er al afspraken over zijn mandaat? Zo ja, welke? Zo neen, wanneer worden die vastgesteld?

33. Antwoord van het kabinet:
Er zijn op dit moment geen onderhandelingen gaande over het mandaat van de hoofdonderhandelaar van de Europese Unie. Het mandaat zal pas worden vastgesteld nadat de overige EU-lidstaten de kennisgeving van de Britse regering hebben ontvangen en deze inhoudelijk te hebben bestudeerd en besproken.

Referendum Italië

De leden van de VVD-fractie stellen dat op zaterdag 4 december jl. Italië «nee» heeft gestemd in het referendum van premier Renzi dat een grondwetswijziging had moeten doorvoeren. De euro kreeg meteen een klap en daalde heel even naar 1,05 dollar, het laagste dat hij is geweest in de afgelopen 20 maanden. Berichten over de gevolgen van de uitslag spreken over vrees voor nieuwe instabiliteit in Italië en vrees voor een nieuwe Eurocrisis. In Brussel wordt de uitslag van het referendum gezien als een «nee» tegen de EU. De leden van de VVD-fractie willen graag van de Minister horen wat hij vindt van de uitslag. Wat zijn volgens hem de gevolgen van deze uitslag voor Nederland? Wat zijn volgens hem de gevolgen voor de al veel te zwakke Italiaanse bankensector? En wat zijn volgens hem de gevolgen van het aftreden van premier Renzi?

De leden van de CDA-fractie vragen de Minister een appreciatie te geven van de uitslag van het referendum in Italië van zondag 4 december en het daaraan verbonden aftreden van de regering Renzi. Het zal immers betekenen dat Italië geen hervormingen kan doorvoeren komende periode, dit zal economische en financiële consequenties hebben voor de rest van Europa. In het bijzonder zal deze ontwikkeling gevolgen hebben voor de eurozone, de leden van de CDA-fractie vragen de Minister daarom in het bijzonder aan te geven welke risico's het aftreden van premier Renzi met zich meebrengt voor de eurozone.

De leden van de D66-fractie hebben kennis genomen van de uitslag van het Italiaanse referendum en de consequenties die premier Renzi daaraan verbindt. Zij willen graag weten wat de reactie is van het kabinet op deze ontwikkelingen. Wat is de inzet van de Minister om instabiliteit binnen de EU te voorkomen?

34. Antwoord van het kabinet:
Het kabinet heeft kennis genomen van de uitslag van het referendum en het aftreden van premier Renzi, dat na afloop van de begrotingsbehandeling in de senaat zijn beslag zal krijgen. Het is daarna aan president Mattarella om te bepalen wat de volgende stappen zijn. Hij kan vervroegd verkiezingen uitschrijven, of proberen met een nieuwe premier de regering een doorstart te laten maken.

Het is in het Europees belang dat Italië snel een stabiele regering heeft. Welke eventuele gevolgen de uitslag van het referendum heeft voor de Italiaanse economie en de Italiaanse bankensector, zal de komende periode moeten blijken. Een aantal Italiaanse banken kent al langere tijd structurele uitdagingen. Als het individuele banken niet lukt om op eigen benen te staan dan zijn

Europese regels afgesproken hoe hiermee om te gaan.[3] Daarnaast is het zaak dat Italië blijft werken aan het op orde brengen van de begroting en het doorvoeren van structurele hervormingen die het groeipotentieel verhogen. Dit zal worden gemonitord in de context van het jaarlijkse Europees Semester en onder het Stabiliteits- en Groeipact (SGP). Zodra er een stabiele regering is, zal deze met voorstellen moeten komen om hier invulling aan te geven.

Evaluatie rechtstaatmechanisme

De leden van de PvdA-fractie zijn positief over het feit dat lidstaten hebben afgesproken om de jaarlijkse dialoog over de rechtsstaat in de Raad voort te zetten en te versterken. Democratie, persvrijheid, mensenrechten vormen fundamentele waarden binnen de Europese Unie; die verdienen onverminderd navolging en bevordering, niet alleen in kandidaat-lidstaten, maar ook binnen de EU. Een jaarlijkse dialoog kan daarbij helpen. Deze leden zien wel graag wat nadere inkleding van de gemaakte afspraken. Kan de Minister concrete informatie geven over de doorontwikkeling van de rechtsstatelijkheid dialogen binnen de EU?

35. Antwoord van het kabinet
Tijdens de Raad Algemene Zaken op 15 november jl. is brede steun uitgesproken voor de voortzetting van de rechtsstatelijkheidsdialoog en voor verbetering van de dialoog door deze op een meer systematische wijze voor te bereiden. Dat wil zeggen met heldere momenten wanneer het voorzitterschap een onderwerp kiest, wanneer de dialoog wordt georganiseerd en mogelijkheden om relevante andere partners te betrekken. Nederland gaf hiertoe al een aanzet door de tweede rechtsstatelijkheidsdialoog op een inclusieve manier voor te bereiden met betrokkenheid van relevante partners. Ook is besproken dat de opvolging van de dialoog meer resultaatgericht wordt. De dialoog zal opnieuw worden geëvalueerd in 2019, waarin nadrukkelijk ook de wenselijkheid van een *peer review* systeem aan bod moet komen.

Wat voor vervolg dialogen zouden er wat het kabinet betreft moeten komen en welke ideeën leven daarover in de Raad? Welke ideeën brengt Nederland in? Wat deze leden betreft is het belangrijk dat de dialogen niet alleen een jaarlijkse praatsessie zijn, maar ook ergens toe kunnen leiden. De leden willen graag weten op welke wijze het kabinet ziet dat de dialogen tot concrete resultaten, tot concrete verbeteringen van de rechtsstaat kunnen leiden. Hoe staan de andere lidstaten in deze rechtstaatdialoog?

36. Antwoord van het kabinet
Nederland heeft gepleit voor continuïteit, een inclusieve voorbereiding met betrokkenheid van relevante spelers en voor effectieve opvolging van de dialoog. Met 12 gelijkgezinde lidstaten heeft Nederland de wens uitgesproken om verbeteringen te zoeken binnen de bestaande kaders van de dialoog en om stapsgewijs op termijn een *peer review* mogelijk te maken. Onder deze 12 lidstaten bestaan verschillende ideeën over hoe de dialoog te verbeteren en deze zullen de komende tijd meer vorm moeten krijgen. Nederland wil daar een actieve rol in spelen. Anderzijds zijn enkele lidstaten tevreden met de dialoog in de huidige vorm en willen geen nieuwe discussies openen. Enkele gelijkgezinden benadrukken de beperkte politieke ruimte en het

[3] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20152016-3097.html

risico dat lidstaten zullen afhaken wanneer te grote stappen worden gezet.

In dit kader hebben de leden van de PvdA-fractie ook aandacht voor de situatie in Polen. De Poolse regering heeft eind vorige maand het verzoek van de Europese Commissie om een aantal maatregelen terug te draaien en de onafhankelijkheid van de Poolse rechtspraak te waarborgen afgewezen. Hoe is hier door de Europese Commissie op gereageerd? Deze leden horen graag welke gesprekken er momenteel gaande zijn tussen de Europese Commissie en Polen. Is al bekend waartoe die gaan leiden, willen de leden van de PvdA-fractie weten. Ook hier de vraag wat de andere lidstaten hiervan vinden.

37. Antwoord van het kabinet
Op 27 oktober jl. zond de Poolse regering een reactie op de door de Europese Commissie gedane aanbevelingen. De Commissie heeft laten weten de vertrouwelijke Poolse reactie intern te beoordelen en heeft dit tot op heden nog niet af kunnen ronden. Nederland zal de inzet van de Europese Commissie en eerste vicevoorzitter Timmermans op dit dossier blijven steunen en ziet tegelijkertijd steun groeien voor de rechtsstatelijkheidsdialoog in de Raad Algemene Zaken.

Europese Kiesakte

De leden van de PvdA-fractie horen graag meer over de laatste stand van zaken omtrent de Europese Kiesakte. Op welk punt staan de onderhandelingen nu en is de indruk dat daarin aan de Nederlandse bezwaren tegemoet zal worden gekomen? Op welk moment verwacht het kabinet dat er een akkoord kan liggen? Welke mogelijkheid is er dat dit ook nog in de RAZ of bij de Europese Raad besproken gaat worden? Wat is de positie van de andere lidstaten?

38. Antwoord van het kabinet
De Kiesakte staat niet geagendeerd voor de Raad Algemene Zaken van 13 december a.s. of de aankomende Europese Raad van 15 en 16 december a.s. Het blijkt dat de posities van verschillende lidstaten te zeer uiteen lopen om op korte termijn tot een Raadspositie te komen. De discussie spitst zich toe op de onderwerpen die eerder in de Kamerbrief van de Minister van Binnenlandse Zaken (Kamerstuk 34 361 nr. 10) zijn opgenomen. Dat geldt evenzeer met betrekking tot de daarin opgenomen Nederlandse bezwaren. Naar verwachting zal het dossier ook onder Maltees voorzitterschap verder in Raadsverband besproken worden.

ALDE-congres

Voorts hebben de leden van de D66-fractie geluisterd naar de speech van de Minister-President tijdens het ALDE congres in Warschau. De genoemde leden vragen de Minister of de Minister-President hier namens het kabinet sprak en of de Minister de opvattingen over Europese samenwerking deelt?

39. Antwoord van het kabinet
De speech voor het ALDE congres werd vanuit zijn hoedanigheid als politiek leider van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie gehouden.